

bağbahçe

TEMA

ÇEVRE BAHÇE ÇİÇEK DERGİSİ SAYI: 19 EYLÜL-EKİM 2008 FİYATI: 3 YTL

Güzelavratotu

Siğilli Huş

Yasemin

Dugut

Böğürtlen

Tuzcul Bitkiler

NGBB Kelebek Çalıları

**Sonbaharda
Bahçe ve Bitkiler**

Güzelavratotu

(*Atropa belladonna* L.)

Eski Roma'da kadınların güzel görünmek amacıyla, güzelavratotu usaresini gözlerine damlattıkları belirtilir. Gözbebeği genişleyen kadınların, uyum zorluğu nedeniyle gözlerini açmak zorunda kaldıkları ve iri gözlü göründükleri; bitkiye bu nedenle "güzel kadın" anlamında "belladonna" denildiği öne sürülmektedir. Bitkide bulunan "atropin" adlı alkaloid, günümüzde de tıpta göz bebeğini büyütmek amacıyla kullanılır. Türkçe adı, yabancı dilden çeviri olarak girmiştir. Anadolu'da farklı adlarla bilinir; Trabzon'da "ayıçileği", Kastamonu'da "kurtböğürtleni" adlarıyla anılmaktadır.

Güzelavratotu, Patlıcanlılar (*Solanaceae*) familyasındandır. Yaklaşık 100-150 cm'ye yükselen, çokyillik otsu bitkidir. Özellikle, Kuzey Anadolu dağlarının gölgeli orman açıklıklarında yayılış gösterir. Çiçekleri, tüp biçiminde ve esmerimsi mor renklidir. Meyvesi üzüm-sü, nohut büyüklüğünde, parlak siyah renklidir.

Bitkinin yaprakları (*Belladonnae folium*) ve yapraklarından hazırlanan ekstratler, ilaç olarak kullanılır. Avrupa Farmakopesi'nde, güzelavratotu tozu (*Belladonnae pulvis normatus*) ve güzelavratotu yaprağının standart kuru ekstresi (*Belladonnae folii extractum*)

siccum normatum) ile güzelavratotu yaprağının standart tentürü (*Belladonnae folii tincturae normata*) kaydedilmiştir.

Bitkinin etken maddeleri alkaloidlerdir; başlıcaları L-hiyosiyamin, atropin ve skopolamin'dir. Kurutulmuş yapraklardaki toplam alkaloid miktarı, en az % 0,3'tür; kurutulmuş köklerde, % 0,5 oranında alkaloid bulunur. Sindirim sistemi ve safra kesesinde kasılma ve kolik-benzeri ağrılarda kullanılır. Preparatları, nöromüsküler transmitter asetil kolinle yarış halinde reseptörleri tutarak antikolinergik ve parasempatolitik etki gösterir. Bu antago-

nizm, özellikle asetil kolinin muskarinik etkileriyle ilgilidir; ganglionlarda ve nöromüsküler plakadaki nikotinik etkisi daha azdır.

Belladonna preparatları, bilhassa sindirim sistemi ve safra kesesinde, düz kasları gevşetip spazmları (kasılmaları) çözer. Merkezi sinir sistemi üzerindeki etkileri nedeniyle, kaslarda titreme ya da sertliğe yol açabilir. Kalpte, pozitif dromotropik ve pozitif kronotropik etki gösterir.

Güzelavratotu preparatları, dahilen sıvı ya da katı dozaj formlarında kullanılır. Başka bir yöntem tavsiye edilmediyse, güzelavratotu yaprak tozu, tek doz halinde ortalama 0,05-

0,1 gr; maksimum tek doz, hiyosiyamin üzerinden hesaplanmış 0,6 mg toplam alkaloite karşılık gelen 0,2 gr; maksimum günlük doz, hiyosiyamin üzerinden hesaplanmış 1,8 mg toplam alkaloite karşılık gelen 0,6 gr'dır. Güzelavratotu ekstresi, ortalama tek doz 0,01 gr; maksimum tek doz, hiyosiyamin üzerinden hesaplanmış 0,73 mg toplam alkaloite karşılık gelen 0,05 gr; maksimum günlük doz, hiyosiyamin üzerinden hesaplanmış 2,2 mg toplam alkaloite karşılık gelen 0,15 gr'dır.

Yan etkileri ağız kuruluğu, cilt kuruluğu, cilt kızarıklığı, terleme güçlüğü, gözde uyum bozukluğu, kalp çarpıntısı, idrar zorluğu şeklinde görülür; aşırı dozlar, halusinasyon (hayal görme) ve spazma yol açar. Trisiklik antidepresanlar, amantadin ve kinidin ile birlikte kullanıldığında antikolinergik etkileri artırdığı için sakıncalıdır. Preparatların kullanımı, taşikardiye bağlı kalp ritim bozukluğu; rezidüel idrar oluşumlu prostat adenomasi; dar açılı glokom; akut akciğer ödemi; sindirim sisteminde mekanik

daralma (stenoz); megakolon hallerinde tavsiye edilmez.

Zehirli bitki olan güzelavratotunun, 10 kadar meyvesi ya da 1 gr kuru yaprağı, insanlarda zehirlenmeye neden olur. Zehirlenme belirtileri, yarım saat içinde meydana gelen boğaz kuruluğu, susuzluk hissi, göz bebeğinin büyümesi, baş ağrısı, baş dönmesi, aşırı tepki verme ve sayıklama biçiminde görülür. Güzelavratotunun terkibine girdiği ilaçların aşırı dozu da aynı belirtileri gösterir. Zehirlenme halinde, mide yıkanır; vücut ısısını düşürmek için cilde ıslak havlu uygulanır; ateş düşürücü ilaç verilmez; nefes zorluğu için oksijen maskesi takılır; mideye lastik boru salınır (tübaj). Antidot

olarak parenteral yolla fisostigmin, spazm için diazepam, ciddi ekstasyon için klorpromazin verilir.

Güzelavratotu ciddi zehirlenmelere yol açtığından, yaprak ya da köklerin ev ilacı olarak kullanılması sakıncalıdır. İhtiyaç halinde, hekim tavsiyesiyle, eczanelerde satılan güzelavratotu preparatları kullanılmalıdır.

K. Hüsnü Can Başer

Prof Dr; Anadolu Üni. Eczacılık Fak.

Fotoğraflar: K. Hüsnü Can Başer

Bu yazıda belirtilen ifadeler, sadece bilgilendirme amaçlı olup tavsiye niteliği taşımaz.

Hastalıkta, tedavinin mutlaka doktor kontrolünde yapılması gerektiği unutulmamalıdır.